

۴۱-۴۴۹

تاریخ و جغرافیای

شهر اسفدن

مؤلفان:

نجیب الله رجبی ، اسدالله رمضان

به اهتمام شهرداری

و

شورای اسلامی شهر اسفدن دوره پنجم

۱۳۹۹

سرشناسه	: رجبی، نجیب‌الله، ۱۳۳۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ و جغرافیای شهر اسفدن / مولفان نجیب‌الله رجبی، اسدالله رضانی؛ به اهتمام شهرداری و شورای اسلامی شهر اسفدن دوره‌ی پنجم.
مشخصات نشر	: قاین: انتشارات اکبرزاده، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۳۸۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۸۷۶۷-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: اسفدن
موضوع	: Esfeden (Iran)
موضوع	: اسفدن -- تاریخ
موضوع	: Esfeden (Iran) -- History
موضوع	: اسفدن -- جغرافیا
موضوع	: Esfeden (Iran) -- Geography
شناسه افزوده	: زمان: اسدالله، ۱۳۵۵ -
شناسه افزوده	: شهر: اسلامی شهر اسفدن، دوره پنجم
شناسه افزوده	: شهر: اسلامی اسفدن
رده بندی کنگره	: ۵۲۱.۰۷۳
رده بندی دیویی	: ۸۱.۰۷/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۱۱۰۱۰

عنوان کتاب :

تاریخ و جغرافیای شهر اسفدن

مؤلفان :

نجیب الله رجبی، اسدالله رضانی

به اهتمام شهرداری و شورای اسلامی

شهر اسفدن دوره‌ی پنجم

چاپ اول:

۱۳۹۹

ناشر:

نشر اکبرزاده

شمارگان:

۵۰۰ نسخه

ویراستار:

مریم دهقان پور

شابک:

۹۷۸-۶۰۰-۷۷۸۷۶۷-۰

قیمت:

۶۰۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۱۷	فصل اول: جغرافیای طبیعی شهر اسفدن
۱۷	۱-۱. موقعیت شهر اسفدن
۱۹	۲-۱. زمین شناسی
۲۱	۳-۱. توپوگرافی منطقه‌ی اسفدن
۲۳	۱-۳-۱. ارتفاعات شاسکوه
۲۳	۲-۳-۱. ارتفاعات هندوستان
۲۴	۳-۳-۱. دشت اسفدن
۲۶	۴-۳-۱. دق‌های اسفدن
۲۸	۴-۴-۱. آب و هوا
۲۹	۱-۴-۱. ریزش‌های جوی
۳۱	۲-۴-۱. دما
۳۲	۳-۴-۱. رطوبت نسبی
۳۲	۴-۴-۱. تبخیر
۳۳	۵-۴-۱. روزهای یخبندان
۳۴	۶-۴-۱. بادهای
۳۵	۵-۱. پوشش گیاهی
۳۶	۱-۵-۱. درختان جنگلی
۳۷	۲-۵-۱. گیاهان مرتعی
۳۹	فصل دوم: تاریخ شهر اسفدن
۳۹	۱-۲. اسفدن در منابع تاریخی
۳۹	۱-۱-۲. ریشه‌یابی نام اسفدن / ESFEDEN
۴۱	۲-۱-۲. اسفدن در دوره‌ی تیموریان
۴۳	۳-۱-۲. اسفدن در عصر ازبک‌ها و ترکمان‌ها «آیماق تازی»
۴۴	۴-۱-۲. نادرشاه در اسفدن
۴۵	۵-۱-۲. اسفدن در کتاب عبور از صحاری آلفونس گابریل
۴۶	۶-۱-۲. اسفدن در کتاب فرهنگ جغرافیایی اثر وزارت جنگ بریتانیا

- ۴۷..... ۷-۱-۲. اسفدن در کتاب شرح سفری به ایالت خراسان مک گروگر.....
- ۴۸..... ۸-۱-۲. اسفدن در زمان جنگ‌های جهانی.....
- ۴۹..... ۹-۱-۲. عصر پهلوی و حضور محمدرضا شاه در اسفدن.....
- ۵۲..... ۲-۲. تاریخ اسفدن به گواه کارشناسان میراث فرهنگی.....
- ۵۳..... ۳-۲. تاریخ شفاهی اسفدن.....
- ۵۴..... ۴-۲. سیر مراحل رشد و توسعه‌ی اسفدن.....
- ۶۲..... ۵-۲. ساختار جمعیتی اسفدن و سیر تحولات آن.....
- ۶۵..... فصل سوم: زلزله در اسفدن.....
- ۶۶..... ۱-۳. علل وقوع زلزله در اسفدن.....
- ۶۶..... ۱-۱-۳. گسل‌های اطراف اسفدن.....
- ۶۶..... ۱-۱-۱-۳. گسل کریزان- اردکان.....
- ۶۷..... ۲-۱-۱-۳. گسل دشت بیاض.....
- ۷۱..... ۲-۳. زلزله‌هایی که در طی تاریخ اسفدن رخ داده‌اند.....
- ۷۱..... ۱-۲-۳. زلزله ۱۵۴۹ میلادی خاور قائن (۹۵۶ ه.س).....
- ۷۲..... ۲-۲-۳. زلزله ۳۱ اوت ۱۹۶۸ میلادی دشت بیاض « شهریور ۱۳۴۷ ».....
- ۷۴..... ۳-۲-۳. زلزله ۱۳۱۴ بمروود.....
- ۷۴..... ۴-۲-۳. زلزله ۲۳ آبان ۱۳۵۷ محور کریزان.....
- ۷۴..... ۵-۲-۳. زلزله ۶ آذر ۱۳۵۷ محور کلی.....
- ۷۵..... ۶-۲-۳. زلزله اردیبهشت ماه ۱۳۷۶ قائنات.....
- ۹۱..... فصل چهارم: جاذبه‌های گردشگری اسفدن.....
- ۹۱..... ۱-۴. جاذبه‌های تاریخی.....
- ۹۲..... ۱-۱-۴. قلعه کوه اسفدن.....
- ۹۳..... ۲-۱-۴. تپه قلعه ده کهنه.....
- ۹۴..... ۳-۱-۴. آرامگاه شیخ واعظ اسفدنی.....
- ۹۵..... ۴-۱-۴. قلعه قدیم «اسفدن دینه».....
- ۱۰۵..... ۵-۱-۴. آب انبارهای اسفدن.....
- ۱۰۷..... ۶-۱-۴. آسیاهای اسفدن.....

فهرست مطالب ■ ج

۱۱۱	۷-۱-۴. برج های نهر اسفدن
۱۱۲	۸-۱-۴. خراس ها
۱۱۴	۲-۴. جاذبه های طبیعی (اکوتوریسم) اسفدن
۱۱۴	۱-۲-۴. منطقه ی حفاظت شده شاسکوه
۱۲۰	۲-۲-۴. دیار مارها
۱۲۳	۳-۲-۴. سایت تکثیر و پرورش آهوی قاین در دشت اسفدن
۱۲۳	۴-۲-۴. دیدار از هندوستان ایران
۱۲۴	۵-۲-۴. سنگ فرش بیابانی
۱۲۵	۶-۲-۴. دق های اسفدن
۱۲۶	۷-۲-۴. دشت شقایق اسفدن
۱۲۷	۸-۲-۴. مزار شاسکوه و ...
۱۳۰	۳-۴. صنایع دستی
۱۳۰	۱-۳-۴. سفالگری
۱۳۲	۲-۳-۴. توبافی
۱۳۳	۳-۳-۴. قالی بافی
۱۳۵	۴-۳-۴. پخّل بافی
۱۳۶	۵-۳-۴. سبذبافی
۱۳۶	۴-۴. پوشاک محلی اسفدن
۱۳۷	۱-۴-۴. پوشاک سنتی مردان
۱۳۸	۲-۴-۴. پوشاک سنتی زنان
۱۴۰	۵-۴. غذاهای محلی
۱۴۵	فصل پنجم: جغرافیای اقتصادی
۱۴۵	۱-۵. کشاورزی
۱۴۵	۱-۱-۵. منابع آب
۱۶۷	۲-۱-۵. نظام های بهره برداری کشاورزی سنتی اسفدن
۱۶۷	۳-۱-۵. محصولات کشاورزی اسفدن
۱۸۱	۴-۱-۵. ابزار و ادوات کشاورزی سنتی اسفدن

- ۱۸۳..... ۵-۱-۵. ماشین آلات کشاورزی
- ۱۸۴..... ۵-۲. دامداری
- ۱۸۴..... ۵-۳. شیلات
- ۱۸۵..... ۵-۴. معادن مرمریت و گچ پره هندوستان
- ۱۸۷..... ۵-۵. صنایع
- ۱۸۷..... ۵-۵-۱. ترمینال ضبط پسته
- ۱۸۹..... ۵-۵-۲. کارخانه آبرنگین اسفدن
- ۱۸۹..... ۵-۵-۳. نیروگاه ورشابی خانگی اسفدن
- ۱۹۱..... فصل ششم: مشاغل سنتی
- ۱۹۱..... ۶-۱. آسیبونی (آسیابانی)
- ۱۹۲..... ۶-۲. قُرُق بُونی (قُرُق بانی)
- ۱۹۳..... ۶-۳. دشتبونی (دشتبانی)
- ۱۹۳..... ۶-۴. خرمنبو (خرمن بان)
- ۱۹۴..... ۶-۵. سلمونی (سلمانی)
- ۱۹۴..... ۶-۶. میرآو (میرابی)
- ۱۹۵..... ۶-۷. گل کاری
- ۱۹۵..... ۶-۸. تنور سازی
- ۱۹۶..... ۶-۹. رنگرزی
- ۱۹۶..... ۶-۱۰. خیاطی سنتی
- ۱۹۷..... ۶-۱۱. آهنگری
- ۱۹۸..... ۶-۱۲. جلک ریزی و دوک ریزی
- ۱۹۹..... ۶-۱۳. ردزنی
- ۱۹۹..... ۶-۱۴. بَقَالی
- ۲۰۰..... ۶-۱۵. پَلاس بافی
- ۲۰۰..... ۶-۱۶. جاجیم بافی
- ۲۰۱..... ۶-۱۷. جوراب بافی (جوړو)
- ۲۰۱..... ۶-۱۸. خورجین بافی و گوال بافی

فهرست مطالب ■ ۰

۲۰۲	۱۹-۶. جوال بافی
۲۰۲	۲۰-۶. ریسمان بافی
۲۰۳	۲۱-۶. آلف بافی
۲۰۳	۲۲-۶. لحاف دوزی
۲۰۴	۲۳-۶. کاتبی
۲۰۴	۲۴-۶. تجاری
۱۹۱	۲۵-۶. قایلگر
۲۰۵	۲۶-۶. چا-چو
۲۰۶	۲۷-۶. پالان دوزی
۲۰۶	۲۸-۶. حمامی
۲۰۷	۲۹-۶. نانوای خانگی
۲۰۷	۳۰-۶. کفش دوزی
۲۱۱	فصل هفتم: اهمیت و نقش ارتباطی اسفدن
۲۱۱	۱-۷. اسفدن بر محور فرعی جاده ایریشم
۲۱۲	۲-۷. الاغ مهمترین وسیله نقلیه مردم در گذشته
۲۱۳	۳-۷. احداث جاده قاین-اسفدن و ورود اتوموبیل به اسفدن
۲۱۴	۴-۷. اسفدن بر کردور ارتباطی منطقه
۲۱۴	۵-۷. مجتمع خدمات رفاهی بین جاده ای اسفدن
۲۱۷	فصل هشتم: مراکز آموزشی اسفدن
۲۱۷	۱-۸. مکتب خانه ها
۲۱۸	۱-۱-۸. شیوه آموزش
۲۱۸	۲-۱-۸. مراحل آموزش
۲۱۹	۳-۱-۸. حقوق مکتب دار
۲۲۰	۴-۱-۸. مکتب داران
۲۲۰	۲-۸. آموزش و پرورش در اسفدن
۲۲۰	۱-۲-۸. اولین مدرسه
۲۲۲	۲-۲-۸. اولین دانش آموزان اسفدن

۲۲۲	 ۳-۲-۸ دبستان دخترانه عصمتیه
۲۲۳	 ۴-۲-۸ دبیرستان شبانه روزی قدسیه
۲۰۹	 ۵-۲-۸ دبیرستان شبانه روزی علامه طباطبائی
۲۲۷	 ۳-۸ فرهنگسرای انجمن حمایت از حقوق کودکان اسفدن
۲۲۹	 ۴-۸ کتابخانه عمومی اسفدن
۲۲۹	 ۵-۸ فصلنامه بازتاب شرق
۲۳۱	 فصل نهم: دفاع مقدس
۲۳۳	 ۱-۹ شهدای شه اسفدن
۲۳۵	 ۲-۹ تصویر شهدا
۲۳۹	 فصل دهم: بازی های محله ورزش
۲۲۵	 ۱-۱۰ بازی های محلی
۲۴۷	 ۲-۱۰ اسفدن میزبان سومین دوره بازی های ملی و محلی شرق کشور
۲۴۸	 ۳-۱۰ ورزش
۲۵۱	 فصل یازدهم: آیین ها و مراسم
۲۵۱	 ۱-۱۱ مراسم نوروز
۲۵۵	 ۲-۱۱ مراسم ازدواج
۲۵۶	 ۱-۲-۱۱ کدخدایی
۲۵۷	 ۲-۲-۱۱ مراسم آتشونی کردن (کوش برو)
۲۵۸	 ۳-۲-۱۱ دوران نامزدی
۲۵۸	 ۴-۲-۱۱ مهریه
۲۶۰	 ۵-۲-۱۱ مراسم عقد
۲۶۱	 ۶-۲-۱۱ مراحل عروسی
۲۶۲	 ۷-۲-۱۱ مراسم پانختی و پاگشا
۲۶۳	 ۳-۱۱ مراسم تولد نوزاد
۲۶۴	 ۴-۱۱ مراسم نام گذاری نوزاد
۲۶۵	 ۵-۱۱ مراسم ختنه سوری
۲۶۶	 ۶-۱۱ مراسم آتشونی (چراغو)

فهرست مطالب ■ ز

۲۶۷	۷-۱۱. مراسم پلوارکشی
۲۶۷	۸-۱۱. مراسم باران خواهی (متوووولی)
۲۶۸	۹-۱۱. مراسم شوچله (شب یلدا)
۲۷۰	۱۰-۱۱. مراسم گیل کاری
۲۷۱	۱۲-۱۱. مراسم کاکل شدن خیدگندم
۲۷۲	۱۳-۱۱. مراسم بُری کردن (پشم چینی)
۲۷۲	۱۴-۱۱. هنر و سیم
۲۷۵	فصل دوازدهم: مراسم مذهبی و آیینی
۲۷۵	۱-۱۲. مراسم محرم
۲۷۵	۱-۱-۱۲. روضه خوانی
۲۷۶	۲-۱-۱۲. سینه زنی و زنج زنی
۲۷۷	۳-۱-۱۲. هیئت‌های مذهبی
۲۷۹	۴-۱-۱۲. تعزیه «شبییه خوانی»
۲۸۱	۲-۱۲. علم گردانی
۲۸۳	۳-۱۲. مراسم عبادی سیاسی نماز جمعه
۲۸۳	۴-۱۲. مراسم برات
۲۸۴	۵-۱۲. مراسم عید قربان
۲۸۵	۶-۱۲. مراسم عقیقه
۲۸۵	۷-۱۲. مراسم مرگ و سوگواری
۲۸۷	فصل سیزدهم: ادبیات عامیانه
۲۸۷	۱-۱۳. گویش مادری
۲۹۰	۱-۱-۱۳. گزیده‌ای از واژگان گویش اسفدنی
۲۹۷	۲-۱-۱۳. کنایات در گویش اسفدنی
۲۹۷	۳-۱-۱۳. تشبیهات
۲۹۸	۴-۱-۱۳. در احوالپرسی می‌گویند
۲۹۸	۵-۱-۱۳. وقتی دعا می‌کنند
۲۹۹	۶-۱-۱۳. وقتی نفرین می‌کنند

۲۹۹	 ۲-۱۳. آوای چاووش خوانی
۳۰۰	 ۱-۲-۱۳. چاووش خوانی جهت زوار مشهدالرضا
۳۰۰	 ۲-۲-۱۳. چاووش خوانی جهت زوار کربلا
۳۰۱	 ۳-۲-۱۳. چاووش خوانی جهت حجاج
۳۰۱	 ۳-۱۳. لالایی ها
۳۰۲	 ۴-۱۳. دویستی ها
۳۰۴	 ۵-۱۳. فراقی ها
۳۰۶	 ۶-۱۳. سرودرتو
۳۰۶	 ۷-۱۳. نواهای پخته
۳۰۷	 ۸-۱۳. اوسونه های محلی
۳۰۸	 ۹-۱۳. پندهای بیرقدیم است
۳۱۵	 فصل چهاردهم: دانش بومی اسفدن قیم
۳۱۵	 ۱-۱۴. دانش بومی در هواشناسی
۳۱۶	 ۱-۱-۱۴. بادها
۳۱۶	 ۲-۱-۱۴. ابرها
۳۱۶	 ۳-۱-۱۴. باران
۳۱۸	 ۴-۱-۱۴. تغییرات آب و هوایی
۳۱۸	 ۲-۱۴. دانش بومی و تقویم های سالانه
۳۱۹	 ۱-۲-۱۴. تقویم سالانه دامداری
۳۲۰	 ۲-۲-۱۴. تقویم سالانه کشاورزی
۳۲۱	 ۳-۲-۱۴. گاه شماری شبانه روز
۳۲۲	 ۳-۱۴. دانش بومی در ستاره شناسی
۳۲۳	 ۴-۱۴. دانش بومی در اندازه گیری طول
۳۲۴	 ۵-۱۴. دانش بومی و طب سنتی
۳۲۵	 ۱-۵-۱۴. واژگان های بومی در طب سنتی
۳۲۷	 ۲-۵-۱۴. تشبیهات محلی در بیان حال و روز بیمار
۳۲۷	 ۳-۵-۱۴. طبابت با گیاهان دارویی

۳۲۹	۶-۱۴. دانش بومی در اوزان
۳۳۰	۷-۱۴. دانش بومی در نظام تقسیم آب نهر اسفدن
۳۳۱	۸-۱۴. دانش بومی در واحدهای پولی
۳۱۷	۹-۱۴. دانش بومی چراغ
۳۳۳	۱۰-۱۴. دانش بومی در باورها و پندارها
۳۳۷	۱۱-۱۴. دانش بومی نگهداری مواد غذایی
۳۳۸	۱-۱۱-۱۴. ماندگاری فرآورده های لبنی
۳۳۹	۲-۱۱-۱۴. نگهداری گوشت
۳۳۹	۳-۱۱-۱۴. خشک کردن
۳۴۱	۴-۱۱-۱۴. چال کردن
۳۴۱	۵-۱۱-۱۴. نگهداری نان و تیر
۳۴۲	۶-۱۱-۱۴. نگهداری غلات
۳۴۲	۷-۱۱-۱۴. تبدیل انگور به شیر
۳۴۳	۸-۱۱-۱۴. سرد کردن آب درخانه
۳۴۵	فصل پانزدهم: مدیریت اسفدن دیروز و امروز
۳۴۵	۱-۱۵. مدیریت اسفدن قبل از انقلاب اسلامی
۳۵۰	۲-۱۵. چه عواملی باعث شهرشدن اسفدن شد؟
۳۵۰	۱-۲-۱۵. وعده مسئولین برای کاهش فشارهای روانی مردم بعد از ریزش
۳۵۳	۲-۲-۱۵. پراکندگی روستاهای منطقه اسفدن و ضعف در خدمات رسانی
۳۵۳	۳-۲-۱۵. موقعیت جغرافیایی اسفدن در دشت و زمینه گسترش آن
۳۵۳	۴-۲-۱۵. قرارگیری اسفدن در کریدور بازارچه مرزی یزدان
۳۴۰	۵-۲-۱۵. نیروی انسانی
۳۴۱	۳-۱۵. مدیریت اسفدن بعد از انقلاب اسلامی
۳۴۲	۱-۳-۱۵. شورای اسلامی
۳۴۵	۲-۳-۱۵. شهرداری اسفدن
۳۴۵	۱-۲-۳-۱۵. شهرداران اسفدن
۳۴۶	۲-۲-۳-۱۵. فضای سبز شهرداری

پیش‌گفتار

خداوندمنان را شاکریم که توفیق حاصل شد پس از مدتها تلاش، کتاب تاریخ و جغرافیای شهر اسفدن را گردآوری نماییم تا در انجام رسالت بزرگ فرهنگی در جهت هویت‌بخشی و معرفی توانمندی‌های این شهر گامی مؤثر برداریم و تکریم نماییم از همه‌ی آنها که چراغ زندگی را در این دیار روشن نگه داشتند و پیوندی ناگسستنی برقرار نماییم بین، زندان تیزبین و پرسشگر امروز با گذشتگان. لازم به ذکر است که این کار خیلی دیر شروع شد و متأسفانه اطلاعات ذیقیمتی که معمران ما درسینه داشتند با فوت آنها در خاک مدفون گردید.

اسفدن برخوردار از ویژگی‌های تمدنی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ارزشمندی می‌باشد که در بستر جغرافیای این دیار در طی تاریخ به بالندگی و شکوفایی رسیده و توانسته بسترساز تاریخ، فرهنگ و تمدنی شود که تبلور عینی آن در مشاهیر و آثار تاریخی آن مشهود است. با نگاهی به کتاب بازخوانی هویت اسفدن که در لابلای سطور مغفول مانده تاریخ و جغرافیای برجای مانده بود، در حد و اندازه‌ای که بر بازشناسی آن توفیق یافتیم، فراهم شد.

در تألیف این کتاب از منابع مختلف، اسناد، مدارک، عکس‌ها، پایان‌نامه‌ها، اطلاعات معمران و راویان و سروده‌های استاد محمدحسن قلندری بهره‌برداریم و از راهنمایی‌های ارزشمند استاد دکتر حسنعلی عباسپور، استاد ابراهیم اسدالهی و استاد یدر عباسپور و سعدالله غلام پور بهره‌جستیم که شایسته سپاس و تقدیر فراوان است.

می‌ستاییم همکاری بی‌دریغ و همراهی شهروندان فرهیخته اسفدن را که هرآنچه در توان داشتند در این راه یاریگر ما شدند و اگر روزگاری در میان ما نباشند، یادشان ره توشه‌ای خواهد بود تا دعای خیر فرزندان اسفدن بدرقه راهشان باشد.